

**JAKOB WEISS
ZAGREBAČKI VELETRGOVAC I MANUFAKTURISTA
(1764-1835)**

Opći procvat trgovine, prometa i privrede, koji je u XVIII stoljeću zahvatio i naše krajeve, omogućio je potkraj istog stoljeća i pojedinim židovskim doseljenicima sudjelovanje u trgovačko-privrednim podhvatima. Tako je nakon Josipova edikta o toleranciji¹ zapažen sve veći udio Židova u trgovini, koji će se daleko više osjećati tek u slijedećem XIX stoljeću. Židov je ranije bio „... natjezan, da u glavnom bude stanovnik grada. On je morao očajno tražiti izlaz u svakoj grani gradskoga gospodarstva. Pa i ovdje se našao svaki čas smetan tlačiteljskim zakonodavstvom — bilo kod kupovanja, prodaje ili rukotvorstva.”² S vremenom postaju Židovi i stanovnici manjih naselja i sela, no glavno sjedište im ipak ostaje grad. Potkraj XVIII stoljeća ima nekoliko židovskih obitelji i u Zagrebu³, među njima vidno mjesto u tadanjoj trgovini grada zauzimaju Jakob Stiegler⁴ i Jakov Weiss⁵. Prvi je posjedovao veliku trgovinu sa zemaljskim plodinama imajući i filijalu u Jaski, dok je drugi uz trgovinu zemaljskim produktima imao kasnijih godina i jednu tvornicu likera. „Grad se Zagreb tada raspao na dvije jurisdikcije, na gradsku i na biskupsku ili laškouličnu. Doseljeni su Židovi morali prema tomu, gdje su se želili nastaniti, steći dozvolu ili od gradskoga magistrata ili od biskupa”.⁶ Navedeni Židovi su obojica potpadali pod gradsku jurisdikciju.

Jakov Weiss rođen je godine 1764. u Rechnitzu⁷, došao je u Zagreb godine 1789. i uz Stieglera je jedan od najstarijih židovskih doseljenika u Zagrebu u XVIII stoljeću⁸. Sa sobom je doveo ženu Francisku rođenu Pollak, rodom iz Velike Kanjiže u Ugarskoj. Čini se da je Weiss prvih godina nakon dolaska u Zagreb ponajviše trgovao s Velikom Kanjižom, afirmirajući se vremenom i u glavnome gradu Hrvatske. Trguje zemaljskim plodinama, duhanom i šljivovicom, a 1801. — 1810. ima i trgovinu rezanom robom tzv. „Schnitwarenhandlung”. Godine 1799. doživljava neke neugodnosti s obzirom na preprodaju šljivovice u Veliku Kanjižu židovskom trgovcu

Josipu Wolffu, koji mu isporučenu pošiljku ne isplaćuje⁹, čime dovodi Weissa u vrlo nezgodan položaj. Ni kasnijih godina povećavanjem svog trgovačkog poslovanja ne mimoilaze ni Weissa sve one neugodnosti koje je manje više imao tada svaki poslovan čovjek. Neisplaćivanje obaveza prema njemu izazvalo je i veliko dugovanje s njegove strane, pa ga zbog toga s vremena na vrijeme tuže zagrebačkom gradskom magistratu tadanji zagrebački trgovci. Tako ga je uz ostale tužio i Ćiril Milošević¹⁰, kome je Weiss početkom 1800. god. dugovao još 64 forinti i 48 krajcara.¹¹ Izgleda da su se tuženi i tužilac nagodili, jer još iste godine Weissovo poslovanje postaje sve veće, i on kupuje veliko trgovačko skladište zagrebačkog trgovca Josifa Schiffera¹², sklapajući s njime 20. X 1800. ugovor prema kome se jedna i druga strana obavezuje na slijedeće:

„... Wir Endesgefertigte und zwar ich Joseph Schiffer Bürgerlicher Handelsmann in Agram als Verkäufer i(n) einer Seite, dann ich Iacob Veisz Handels Jud in Agram und dessen Gemahlin ich Francisca gebohrne Pollack¹³, als Käufer i(n) der andern Seite, nach genohmen auf uns lauth hierländischen Gesetzen so genannten Lasten aller unserer Kinder, Erben oder Nachfolger bekennen hiemit frey, und öffentlich wie das Wir gegenwärtigen Kauf und Verkauf Contract zusammen einstimmig, und nach reifer Uiberlegung Wohl bedachtlich geschlossen, auch selben zur grössern Sicherheit vor denen untergeschriebenen Herrn Exmissen unter heutigen unten gesetzten dato, eigenhändig unterfertigt, und auf immer unwiderrufflich fest erklärt und bekräftiget haben...“¹⁴

Vrijednost čitave preuzete robe bila je procjenjena na 22.383 forinti i 56 krajcara, jedan dio isplaćen je odmah u gotovom, a preostali novac je Weiss isplatio Schifferovoj udovici, jer je u međuvremenu Schiffer umro. Tačnim pregledom robe ustanovljeno je bilo na licu mjesta da sva roba nije kvalitetna, pa je Weiss kao kupac dobio neke olakšice, t.j. ukupna novčana svota je bila nešto snižena. Tom robom otvara tad Weiss svoju ranije spomenutu trgovinu rezane robe.

Sa koliko zapravo novaca i robe posluje Weiss godine 1802. saznajemo iz njegovog vlastitog iskaza, što ga je te godine uputio zagrebačkom gradskom poglavarstvu i u kome je prikazao svoja potraživanja, dugovanja i gotovi novac ovim riječima:

„... Über meinen so wohl hier als auch in Karlstadt habende Waare, wie auch anderer liegender Güter. Meine hiesige Handlung nebst hiesige Schulden laut Schuldner Buch belauft sich von f. 40000 bis f. 45000 dran Gelder nebst Contracte auf Hönik und Weinstein in hiesiger gegend 4130, in Weinstein und Hönik liegend 1150 in lehren Getreid Sacken allhier liegen 1500 allhier liegen 32 Eimer Slivovitz a f. 25—800 in meiner Cassa befindet sich Baar 6000.“¹⁵

Weiss je u istome dopisu iskazao i opticaj svog novca i robe u Karlovcu, Petrinji, Varaždinu, Novom Mjestu, Ljubljani, Beču i Šopronju. Njegovo tržište se prema tome iskazu proširilo na značajne centre i izvan teritorija Hrvatske, uz zemaljske plodine pro-

daje šljivovicu, vinsku kiselinu i med, a prazne vreće žita posvje-
dočuju i zamjernu prodaju žitarica. Posao napreduje i dalje, pa ga
godine 1804. srećemo i kao preprodavca pepeljike¹⁶, koju u ovećim
količinama kupuje od zagrebačkih pepeljara.

Tako je mjeseca juna 1804. sklopio Weiss ugovor sa zagre-
bačkim pepeljarom Martinom Egellom¹⁷, no kako je ubrzo između
njih zbog dalje dobave pepeljike izbio spor, to su obojica pristala
na prijateljsku nagodbu, koja je pred zagrebačkim gradskim pogla-
varstvom napravljena 28. III 1805, pa je prema njoj ugovoreno
i ovo:

„... Ich Martin Egell hiesiger Potaschen Fabricant Einerseits, dann
ich Jacob Weiss hiesiger Handelsmann an heutigen unten stehenden Dato¹⁸
freymüthig, wegen der zwischen uns, aus dem vergangenes Jahr hier in
Agram untern 22 ten Juny 1804 in betref der Zulieferender und abzuneh-
mender Potasche geschlossenen Contract entstandener Zwistigkeit, vor
dennem dazu erbethenen Zwei H(erren) H(erren) Stadt Exmissen getroffen
und eingegangen haben folgendermassen: Erstens: Ich Martin Egell Podaschen
Fabricant stehe freywillig ab von dem mit Jacob Weisz untern 22. Junij
1804 verabredeten Contract solcher gestallt ab-dass mir der Herr Jacob
Weiss von gelieferten v(origen) J(ahre) 804 Fässer 15. Podaschen, welche
Sporco 15430 und Netto 13887 enthaltenen, und Zentner p(e)r f. gerechnet
2360 fl.¹⁹ 48 X.²⁰ betragen hat. Den Rest (welcher nach Abzug der bis nun
erlegten 900 f. und neu einverglichenen f. 50 48 x. mithin zusam(m)en 950
fl. 48 x.) annach p(e)r 1410 fl. geblieben ist, nach Abschluss dieses Vergleichs
höchstens bis 3 ten April d(ieses) J(ahres) 1805 zu erlegen sich verbindet, und
verpflichtet sey. — Hingegen ich aber mich feuerlichst verbinde Ihme Jacob
Weiss in diesen l(aufenden) J(ahre) 1805 Fässer 18-Potaschen gegen 180
Zentner von guter, wohl Calcionirter, auch gut Vehrwhahrtet Qualität, und
nach dem gesehenen Muster, um den vorher verabredeten Preis Ein Zentner
a 17 f. so zwar zu liefern, dass ich nähmlich den H(err) Jacob Weiss, und
keinem andern auch unter Straf zu Gunsten H(err) Jacob Weiss hiemit ver-
schriebenen R.²¹ f. die bereits in der Herschaft Pokupzko fertig liegende Acht
Fässer Potasche auf meine Kosten so bald der Weg fahrbar wird aufs hiessi-
ge Lob(liche) 30-igst²² Amt stellen will und muss...“²³

Weiss je kupujući i preprodavajući pepeljiku s vremenom
dobio dozvolu i za paljenje pepeljike u šumama Ugarske, pa je za
taj posao najmio i jednog majstora pepeljara imenom Benedikta
Schlesingera, kome je u tome poslu pomagao Weissov rođak Pin-
cas Pollak, brat Weissove žene Franciske. Spomenuti Pollak je
prema sačuvanoj arhivskoj građi imao nekih neprijatnosti prigodom
paljenja pepeljike u šumama porodice Inkey, pa je čak i zagre-
bački gradski magistrat morao u tome sporu intervenirati.²⁴

Krajem 1804. proširuje Weiss svoju trgovačku mrežu po či-
tavom teritoriju austrijske carevine²⁵ prodavajući i kupujući robu
od poznatih bečkih, praških i ostalih trgovaca. Taj golemi posao tra-
žio je i veliko financijsko poslovanje, pa je Weiss bio prisiljen
posuđivati na duže i kraće vrijeme oveće novčane svote. Njegovi
brojni vjerovnici, da mu ne onemoguće dalje redovito poslovanje,
odobrili su mu isplaćivanje u ratama, i to 50% od ukupne svote u
mjesečnim obrocima u roku od 16 mjeseci, dok su preostali dio
jednostavno otpisali. Čitav posao oko isplate vodila je kao Weissov

opunomoćenik njegova supruga Franciska. Iz dopisa koji je bio poslan zagrebačkom gradskom poglavarstvu saznajemo i ove zanimljive pojedinosti:

„Da uns der Herr Jacob Weiss Handelsmann in Agram in dem Königreiche Kroazien immer als ein redlicher Mann bekannt war, so nehmen wir den von seiner Gattin Frau Franziska Weiss als dessen Bevollmächtiger gemachten Antrag an, gestehen ihm von unseren Forderungen den Nachlass von 50 p(er) c(en)to gegen den zu, dass uns die übrigen 50(per) c(en)to seinem Antrage gemäss und zwar gleich nach aufgehobener gerichtl(ichen) Administration zehen pro Cento, in Vier Monathen darauf wieder Zehern pro Cento, und sofort von Vier zu Vier Monathen ununterbrochen Zehern pro Cento folglich die ganzen Fünzig pro Cento in Sechzehn Monathen von obgedachten Termin püncktl(ich), und bei sonstigen Verluste sowohl der Terminen, als des hiemit zugestandenem Nachlasses im Baren Gelde hier in Wien zu handen der hiemit zu diesem Empfange gewählten Herrn Fachini, und Trentzenskij²⁸ abgeführt, und eben dahin sowohl der gegenwärtige Antrag, als auch das von der Frau Franciska Weiss ausgestellte certiorirte Bürgschafts Instrument bis zur gänzlichen Berichtigung dieser 50 p(er) c(en)to erlegt werde. Wir erklären uns auch hiemit dass die von dem Löbl(ichen) Magistrate der Königl(ichen) Freystadt Agram bewilligte Administration der Jacob Weissischen Handlung ohne weiteren wieder aufgehoben werde, doch solle die von dem Herrn Iacob Weiss zu unserer Sicherheit bewirkte Intabulation unserer Forderung solange bei ihrer vollen Rechtskraft bleiben, bis der gedachte H(err) Iacob Weiss sich bey dem Löb(lichen) Stadt Magistrat über die vollständige Berichtigung der angetragenen 50 p(er) c(en)to durch förmliche Quittungen der obgedacht von uns hiemit bevollmächtigten Depositar ausgewiesen haben wird. Urkund dessen unsere Eigenhändige Fertigung. Wien den 1. ten December 1804.“²⁷

Slijede potpisi Weissovih vjerovnika — trgovaca iz Beča, Praga, Ljubljane, Trsta i ostalih većih i manjih trgovačkih središta na teritoriji austrijske monarhije. Ukupna svota premašila je 20.000 forinti, najjači vjerovnik je bio neki Samuel Schlesinger iz Eisenstadta²⁸ sa posuđenom svotom u visini od preko 7000 forinti, pa poznata bečka tvrdka Löwinger i Hoffmann²⁹ sa 4195 forinti, bečka tvrtka Fachino i Trentsenski sa 2427 forinti i ostali sa svotama između 1000 do 2000 forinti. Sanirajući na taj način svoje prilike, Weiss neposredno nakon toga sklapa nove trgovačke ugovore uz ostalo i s trgovcem Moysesom Schayem³⁰ iz Kiseka³¹. Prema pojedinim tačkama ugovora Weiss je morao isporučiti Schayu pošiljku od 46 bačava rakije i 80 centi pepeljike i isplatiti u gotovom svotu od preko 2000 forinti za robu, koju je on nabavio od Schaya. Ukoliko bi zbog vremenskih nepogoda i rdavih puteva bio Weiss spriječen otposlati svu robu, to ga Schay prvenstveno obavezuje na isporuku pepeljike u težini od 30 centi³², dok mu ostalu robu može poslati i kasnije. Tokom godine 1805. Weiss posluje i sa bečkim trgovcem Hermannom Werthheimsteinom³³, koje veze usprkos stanovitim nesuglasica podržava i slijedećih godina. Werthheimstein je vrlo često bio nezadovoljan s Weissovim poslovanjem i svaki čas ga je tužio zagrebačkom gradskom poglavarstvu³⁴, koje je nastale sporove vrlo brzo rješavalo na obostrano zadovoljstvo, pa se posao onda opet nesmetano dalje odvijao.

Koliko god su Weissa preko zagrebačkog gradskog poglavarstva tužakali njegovi vjeronici, toliko je on istovremeno preko iste instance ganjao svoje dužnike. Tako je jednom prilikom utjerivao novac i od jednoga pokojnika, nekog natporučnika Franca. U tome smislu uputio je godine 1810. zagrebačkom gradskom poglavarstvu pismo u kome je iznio ova svoja traženja:

„Löblich(er) Stadt Magistrat. Dass der verewigte Herr Oberlieut(nant) Franz mir lauth Beylage F. 261 x. 31 schuldet, weiss ich ganz gewiss, was aber seine Geforderung, die er durch eine Obligation in f. 235 1 x. dann in einem Conto in f. 97 40 x. bey mir haben sollte, anbelangt, bitte ich die Herren Masse Verwalters dahin anzureichen, dass sie mir die Original Urkunde mittheilen möchten, worauf ich dann meine weitere Aüßerung an einen löbl(ichen) Stadt Magistrat abgeben werde. Was ich an den anschließigen Bescheid hiemit gehorsamst zu antworten die Ehre habe. Agram d(en) 8 te(n) May 1810 unterthänigst gehorsamste Diener Jacob Weiss Handelsman.“³⁵

Odgovor na taj Weissov istup je izostao, znači da su njegova traženja bila ispravna, a protivnička stranka nije vjerojatno nikakvim pismenim dokazom mogla dokazati svoja navedena traženja.

Godine 1810. upušta se Weiss u jedan novi trgovačko-privredni podhvat. Pravilno je uočio novonastalu političku situaciju stvorenu nakon mira u Schönbrunnu godine 1809, iz kojeg mira su nikle i poznate Napoleonove „Ilirske provincije“³⁶. Kako tada na teritoriju Zagreba osim novoveške papirane nema manufaktura, to Weiss pomišlja na osnivanje malenog poduzeća u vidu jedne tvornice likera, koja do tada na teritoriju nekadanje zagrebačke županije nije postojala.³⁷ U tome smislu moli preko zagrebačkog gradskog magistrata dozvolu za osnivanje poduzeća, koje bi bilo veoma korisno u trgovačkom i privrednom pogledu ne samo za Weissa, nego i za sam grad Zagreb. Weissovu molbu prosljeđuje zagrebačko gradsko poglavarstvo ugarskom kraljevskom namjesničkom vijeću, koje je od godine 1779, nakon ukinuća hrvatskog kraljevskog namjesničkog vijeća, odobravalo i u Hrvatskoj osnivanje privrednih poduzeća. Mjeseca juna godine 1810. ugarsko kraljevsko namjesničko vijeće odbija Weissovu molbu³⁸ ne obrazloživši međutim svoj negativan odgovor. Čini se da je Weiss ponovio molbu, na koju je ponovo uslijedio i drugi — također negavitan odgovor³⁹, poslan iz Pešte mjeseca jula 1810, pročitana na sjednici zagrebačke gradske uprave mjeseca augusta iste godine. Međutim usprkos dva negativna odgovora, Weiss otvara tvornicu likera u zgradi koja je bila vlasništvo Josipa Stajduchara posjednika mnogih kuća u Zagrebu⁴⁰. Spomenutu zgradu je Weiss adaptirao prema svojim potrebama pregradivši je prema prijedlozima poznatog zagrebačkog graditelja arhitekta Bartola Felbingera⁴¹. Činjenica da je zagrebački gradski magistrat odobrio Weissu i bez privole ugarskog kraljevskog namjesničkog vijeća izgradnju i otvaranje tvornice svakako je značajno jer dokazuje da je grad Zagreb smatrao sebe punopravno ovlaštenim da u danome momentu ospori negativno rješenje kraljevskog ugarskog namjesničkog vijeća, donoseći svoju pozitivnu

odluku. Felbinger, pregrađujući zgradu, bio je i nadziratelj gradnje, vodeći uz to i sve ostale poslove. Nedugo nakon prvih početnih zavhata izbija spor između Weissa i Felbingera zbog neisplaćivanja dovoženog i potrošenog materijala. Felbinger se pritužuje gradskom poglavarstvu iznoseći razloge zbog kojih nije izvršio traženu isplatu dobavljaču kamena, koji je potreban pri pregradnji, a koju svotu nije mogao isplatiti, jer mu je naručitelj Weiss nije dostavio. Opravdava se ovim riječima:

„Es ist allerdings richtig, dass der Steinlieferant noch 100 f. für die Steine welche zum Baue bei der Rosoglio Fabrique geführt worden sind, zu fodern hat, welche ich auf des H(er)r Weiss anschaffen asordirte, und habe ihm auch so lange mir Weiss Geld gegeben, rüchtig ausgezahlt, ich habe mir ne rechnung gemacht ich habe noch nicht meinen Verdienten Lohn, noch weniger wird mir meine Mühe belohnt die ich mit denen Uibrigen arbeitsleuten hatte, wofür er mir 500 f. versprach folglich kann ich den Bauern nur dann bezahlen, wenn mich der H(er)r Weis bezahlt, wären diese Steine für meinen Gebrauch gewesen, dürfte sich der Bauer gewiss nicht beklagen, den(n) ich habe ihm jederzeit gethan was er wolte. Agram an 25 July Bart. Felbinger Baumeister.“⁴²

Osim toga se Felbinger već i ranije obratio na zagrebački gradski magistrat molbom, tražeći da magistrat kao mjerodavno pravno lice zapovjedi Weissu isplatu i preostalih 737 forinti, koju svotu mu je Weiss dugovao na račun pregradnji izvršenih na tvorničkoj zgradi.⁴³ Gradski magistrat je u tome smislu uputio Weissu dopis, na koji je spomenuti otposlao slijedeći odgovor:

„Lobliches Magistrat! Auf die des Maurermeisters Bartholomai Felbinger den 2 ten März (letzten) J(ahres) 1810⁴⁴ wegen geforderten von mir für die Erbauung des Rosogli-Fabrique Gebäudes noch 737 fl... Diese vorgeblich schuldige 737 fl. habe ich dem Felbinger mit Recht auf sein beliebiges Begehren nicht erlegt aus dem Grunde Erstens weil ich Solchem 4000. Stück Ziegeln in die Einbauung des Fabrique Gebäudes vorgestreckt habe, welche er mir nicht nur nicht rückkehrte, vielmehr in seine Rechnung als seine eigene eingesezt hatte und Zweytens-weil ich bey der Uibernahme dieses Gabaudes einsahe, dass Solches mit keinen Gewölb versehen, die Camine und Rauchfange nicht gut ausgeführt, und somit dieses der Gefahr einer entstehenden Feuerbrunst ausgesezt wäre...“⁴⁵

Na kraju pisma Weiss naglašava da je voljan smjesta isplatiti Felbingeru preostalih 735 forinti čim dotični uredi sve ono na što se je obavezao. Weiss osim toga napominje da je pozvao kao stručnjaka i zagrebačkog dimnjačara Matiju Minkendorfera⁴⁶, koji je uvijek spreman sve Weissove navode posvjedočiti. Weiss je uprkos iznesenih nedostataka u samoj zgradi započeo još godine 1811. pravljjenjem likera zaposlivši u poduzeću vrsne talijanske stručnjake. Međutim još iste godine biva prisiljen jedva započetu proizvodnju gotovo u potpunosti obustaviti, što su se protiv njegove tvornice pobunili neki zagrebački mlinari, koji su takođe uz potok Medveščak imali svoje mlinove. Prema iskazima mlinara Franje Hacka, Josipa Lugarića, trgovca Antuna Czvajera i sapunara Josipa Brosche-a⁴⁷ je Weissova tvornica trošila „ogromne vodene količine”

ometajući na taj način posao u mlinovima, a donekle je smetala i sapunaru Broscheu, koji je i za svoj posao trebao stanovite oveće količine vode. Navedena lica su zagrebačkom gradskom magistratu uputila opširnu predstavku u kojoj su vrlo detaljno iznijeli sve svoje teškoće, tražeći da magistrat na lice mjesta izašalje komisiju koja će ustanoviti postojeće stanje.⁴⁸ Istovremeno s predstavkom nezadovoljnika šalje zagrebačkom gradskom poglavarstvu svoje stanovište i obrazloženje i vlasnik napadnutog poduzeća — Jakob Weiss. On vrlo oštro upozorava zagrebačku gradsku upravu da će, ukoliko se nastala hajka nastavi, biti prisiljen raskinuti postojeći ugovor s vlasnikom tvorničke zgrade Josipom Stajducharom i na taj način obustaviti i jedva započetu proizvodnju. U pismu Weiss doslovce kaže :

„Löbliches Magistrat! Die hiesigen vier Müllners, nemlich Franz Hack, Joseph Brosche, Joseph Lugaritsch und Anton Zweyer hatten sich beym Löbl(ichen) Magistrat-wegen zu grossen besitzendem Raum des vor dem Bache in das von mir in Bestand habende Rosogli-Fabrique Gebäude geleiteten, zur fertigung des Rosigli-Liquors unumgänglich nöthigen Wasser-Rohrs und dadurch Ihnen zugefügten Schaden-schriftlich beklagt:-zu Folge dieser Klage hat das Löb(liche) Magistrat zuerst mittelst H(err) Exmissen Stadt H(aup)tmann v(on) Biff und Fiscus Kayser die klagenden von allen vielleicht verübenden Gewaltthätigkeiten gerichtlich inhibiren, dann aber also-gleich eine Com(m)ission zur Untersuchung der Sache deputiren geruhet:-dann nun die alsogleich deputirte Commission bey Untersuchung des in der Frage stehenden Rohrs befunden, dass der Raum desselben, und durch denselben ablaufenden Wasser-ohne denen unter diesem Gebäude stehenden Mühlen einen geringsten Schaden zuzufügen auf einem kaum zugelassen werden könne. In Erfolg dessen (obwohlen wieder diese Commission und alle Gewaltthätigkeiten der Eigenthümer des erwähnten Gebäudes H(err) Joseph v(on) Stajdacher bey dem Löb(lichen) Magistrat förmliche Protestation-aus der Ursache, weil ohne ihn in denen öffentlichen Stadt-Geschäften abwerfenden zu vernehmen, diese Streit-Sache nicht geschlichtet werden könnte-unterlegt, -und obwohl ich durch den ganzen Som(m)er von dem in der Frage stehenden Rohr keinen Gebrauch machte, indeme ich nur durch die Winters-Zeit mittels Wasser in der Fabrique arbeite (liess ich ungezögert dem Rohre einen noch kleinern Raum, als der eines Daumes ist anmachen) über ein Welches stehet in der Willkür des Löbl(ichen) Magistrat sich davon augenscheinlich zu überzeugen). Dem ohngeachtet sind die obererwähnten Kläger heute früh bey den Fabrique Gebäude erschiene(n) und haben-ohne das darüber fällende Urtheil des Löbl(ichen) Magistrats abzuwarten(indem wie mir bewust ist-selbst die gehörige Relation von der Löbl(ichen) Commission dem Löbl(ichen) Magistrat noch nicht vorgelegt wurde) eigenmächtig mit Hindansetzung aller Gesetzen, und obrigkeitlichen Anordnungen das angebrachte, bis nun ununterbrochen genossen Wasser Rohr gänzlich vernichtet. — Da nun aber durch die gewaltsame Entreissung des Gebäudes dieses mir unumgänglich nöthige Wasser Rohres zugleich die Perfertigung des Rosoglio-Liquors verhindert wird, dem zu Folge, wenn ich keine Hoffnung mehr haben sollte, in den vorgehabten des gewaltthätig zerstörten Wasser-Rohrs Gebrauch durch den H(err) Fabriq(ue) — Eigenthümer zurück gesetzt werden, so mache ich in jenem Falle vor dem Löbl(ichen) Magistrat jetzt für immer meine förmliche Erklärung, dass ich von den mit den Eigenthümer dieses Rosogli-Fabrique Gebäudes H(err) Joseph v. Stajdocher deswegen geschlossenen Constract hiemit gänzlich abstehe, und denselben Constract für null und nichtig seyenlichst erkläre und ansehe so d(a)ss der Eigenthümer H(err) Joseph v. Stajdocher im Folge hierwegen gar keinen Regress an mir zu nehmen berichtigt wird, welche meine Erklärung bitte ich zugleich dem

H(err) Eigenthümer Joseph v. Stajdocher gesetzmässig mitzutheilen. Ein welches. da ich dem Löbl(ichen) Magistrat vorlege, zugleich mit aller Achtung verharre. Eines Löbl(ichen) Magistrats unterthanigste Diener Jacob Weiss Agram den 28 ten Augustus 1811."¹⁰

Spor između zagrebačkih mlinara i Weissa nastavio se kroz čitav mjesec septembar godine 1811. 23. IX izašla je na teren nova komisija, koja je izvjestila zagrebačko gradsko poglavarstvo o vodostaju. Izvještaj komisije se saglasio sa zahtjevima zagrebačkih mlinara, naglašavajući da, ma da su postavljene i uže cijevi, potrošak vode još uvijek je znatan, i onemogućava rad tamošnjih mlinova.⁵⁰ Weissu je omelanje rada u tvornici prouzrokovalo velike finansijske smetnje, pa je on zbog toga nastojao naći novo vrelo prihoda i zarade. Osim toga ne smijemo smetnuti s uma da je godina 1811. promatrana i s općeg finansijskog aspekta bila kobna i puna teških posljedica. Poznata je činjenica da je „...doba teških i dugotrajnih ratova⁵¹ nanijelo... narodu hrvatskomu tolike udarce, da ih nije bilo tako lasno preboljeti. Neizmjeran bješe porez u krvi, a nebrojeno tisuća narodnih ruku propalo je na bojnim poljanama evropskim. Tome još je pridolazio golemi novčani porez i onaj u prirodninama, dapače poslije schönbrunnskoga mira nastala je nova pogibao, koja je sve slojeve pučanstva jednako teško pogodila i bacila u krizu. Česti i dugi ratovi proždri su bajoslovne svote, koje nijesu bile sakupljene iz redovitoga dohotka. Poradi toga se država ispomagala štampanjem papirnatoga novca (Bankzettel) i kovanjem rdavoga bakrenoga. Već godine 1800. bješe u prometu oko 200 milijuna banknota, koja je svota sve više rasla, tako da su one poplavile isto tako Hrvatsku kao i Ugarsku i Austriju. Badava su se staleži na saborima, a naročito 1807, opirali papirnatom novcu, njega je sve više bivalo, što je imalo konačno za posljedicu da mu se prometna vrijednost vanredno mijenjala, sve više padajući. Poradi toga svi su pretrpjeli golemu štetu, a naročito ratar, obrtnik i trgovac. Godine 1811. bilo je u prometu u monarhiji osim 80 milijuna nevaljaloga kovanoga novca još i preko jedne milijarde papira, našto je kralj Franjo bio prisiljen da naredbom od 20. februara snizi vrijednost novca na jednu petinu. Ova naredba, obično zvana „državni bankrot“, bješe od nedoglednih posljedica, te je prouzročila opću bijedu i osiromašenje. Na teritoriju ugarskom i hrvatskom cirkuliralo je od toga novca oko 400 milijuna, pa je razumljivo da je sniženje vrijednosti na 80 milijuna bilo pravom narodnom nesrećom, na koju su vijest Hrvatska i Ugarska odjeknule bolnim jaukom”.⁵² „Državni bankrot” nije mimoišao ni Zagreb, pa su i mnogi zagrebački trgovci osjetili njegove kobne posljedice, želeći istovremeno na sve moguće načine popraviti svoje teško finansijsko stanje i slabo poslovanje. Zbog toga nas ni najmanje ne začuđuje činjenica da upravo te kobne godine 1811. i zagrebački trgovac Juraj Belić⁵³ iznajmljujući kuću i stan još 1810. Jakobu Weissu, izgubivši čini se u „državnom bankrotu” oveće novčane svote, želi upravo tad pomoću najraznovrsnijih smicalica popraviti svoj težak

položaj. Stalno napada Weissa zbog tobožnjeg neisplaćivanja najamnine, misleći na taj način utjerati neke upravo astronomske novčane cifre. Međutim Weiss mu ne nasjeda već nepobitno dokazuje da je:

„... Herr Bellich-laut Contract⁵¹... die auf 10 Jahr als Vorschuss bestimmte, und bey ihm zu verbleibende f. 3000 richtig erhalten, nebst dem auch andere f. 4500-lauth Quittung a Conto der Hauszinsjahre, vor 15. März l(aufenden) J(ahres), folglich bevor als die vor erwähnte Veraenderung⁵⁵ geschah, richtig bezogen und von uns empfangen. Nicht minder da er ohne Grund uns mit einer gerichtlichen admintion belanget, ist der klare Beweiss dass er uns geflissentlich zu kränken suchet...“⁵⁶

Spor oko tog tobožnjeg neisplaćivanja najamnine vukao se kroz nekoliko godina, imajući kasnije i vrlo neugodnih posljedica. Weiss je tako bio primoran detaljno specificirati plaćenu najamninu i podastrijeti sve potvrde o uplati zagrebačkom gradskom magistratu, nadajući se i vjerujući da će taj dokazni materijal konačno ušutkati Belića, u čem se ali ljuto prevario.⁵⁷ Belić je napadao i dalje, želeći na svaki način izazvati javni skandal, kako bi što više u očima zagrebačkih trgovaca onemogućio Weissa, koji mu je izgleda i na trgovačkome polju bio opasan takmac.

Prisiljen općim trgovačko privrednim stanjem, Weiss je usmjerio svoje poslovanje, kao i prodaju i kupnju proizvoda, na novo tržište — na tursko pogranične posjede.⁵⁸ Weiss kupuje preko svojih predstavnika najprije kavu, koju preprodaje po Zagrebu i izvan njega. S prvom kupljenom kavom godine 1812. imao je Weiss smjesta neugodnosti, te mu je bila zaplijenjena, zbog čega se on tuži na zagrebački gradski magistrat, tvrdeći da se on pridržavao tačno svih postojećih trgovačkih propisa, i da moli izručenje zaplijenjene robe.⁵⁹ Taj spor je izgleda sretno završio, pa se Weiss slijedeće godine, 1813, sve više i češće bavi kupnjom i prodajom kave, koju preko nekog Ignaza Hoffmanna nabavlja u Jasenovcu⁶⁰ kod tamošnjih turskih aga. I ovo Weissovo poslovanje skopčano je s raznim nesuglasticama, teškoćama i neugodnostima. Ignaz Hoffmann, kupujući oveće količine kave, isplaćivao je samo jedan dio gotovim novcem, dok je preostalu svotu ostajao ponekad dužan i preko postavljenog roka u vremenskom trajanju od tri mjeseca. Zbog toga su turske age s pravom tužile Weissa zagrebačkom gradskom magistratu, tražeći da što prije podmiri dugove. Weiss je nudio umjesto novaca za prvi čas oveće količine likera, na što Turci nisu htjeli pristati, pa je naposljetku isplatio preostalu svotu, želeći i dalje ostati s Turcima u dobrim poslovnim odnosima. Početkom aprila 1813. je čak napravljen pismeni ugovor između Ignaza Hoffmanna i Tover age „prodavacza od Caffee“ i to:

„... u Ime primite Caffae od 2209. Oka Slovom richi Dvi hilyade dvi Stotine i Devet megyu Tovera Hagom iz Dubiza i Ignazom Hoffman iz Zagreba prepostavljeneh Iude Weissa pravo i bez svake sumlje kako slidi zavzashi. 1° Primisse Kako gore recseno Dvi hiljade Dvi Stotine i Devet Oka Caffee i pogodisse oku 6 1/2 Turski Grosha, koja u Sumi Novacza illiti Iaspre 14358

Groscha i 20 Para scini: od kojie 2^{go} Danas 2846 Turski Groscha dobrij Novacza prodavecz u Ruke primij, to jest Tovera Haga, a 3^{che} ostajuchi Dug od 11512 Groscha zavezuje se Ignatius Hoffmann u Ime Gozpodara Weissa bez svakog izgovora od Danas pocsimavshi Csetirj Misicza tojest poslednji Dan Iulia ove godine izplatiti, ito u Orlashicza svaku po 6-a Krixevacha po 6 i fertalij groscha rascunajuchij. To u tverdieno i vopisano na Kashtili u Iasse-noveczu pred imenovatim Szvedokom na 1^a Aprila 1813."⁰¹

Nedugo nakon toga zamoli Weiss jasenovačkog kapetana Radičevića da mu, usprkos ranije sastavljenog ugovora, ishodi nove uslove plaćanja kod Turaka, zbog toga što je on momentano u nemogućnosti izvršiti zaostalu isplatu do mjeseca jula ove godine. Radičeviću kaže uz ostalo i ovo:

„Sie werden meine Zudringlichkeit verzeihen, dass ich so freij bin und sie belästige mir die Gefälligkeit zu erzeigen, und mit die Türken wo meinen bestellten mit Sie Geschäften machten, und ich an Ihnen zu zahlen habe, wo aber für jezt es unmöglich ist dahin bringen möchten, das Sie auf den Antrag eingehen möchten ich möchte Sie gerne auf 3 Ratten bezahlen, das ist 1/3 Ende dieses und das 2 1/3 Ende 7-ber und das letzte Ende 8-ber Ich hoffe von Ihre Güte wie wohl wir noch nicht bekannt sind, aber desto ferner in Bekantschaft kom(m)en werden, und Ihre Mühe mit Dank bezahlen werde, sollten Sie diese Proposition mit die Türken beendigen so belieben Sie auf meine Unkosten mir es gleich durch meinen Bothen zu avisiren, wan die Türken von meine fabriquen erzeignes das ist Ordiner Rosolio gebrauchen könnten so Mochte ich Ihnen soviel Ihre Schuld ist liefern f 20 in Münze den Küsten franco nach Jesenovatz, auf Ihre güte höchst bauend und zu gegendienste stets bereit zeichnet sich mit Hochachtung Ihr bereitwilliger Diener Iacob Weiss."⁰²

Radičevićeva intervencija nije uspjela, pa se u čitavu stvar umješalo čak i tursko poslanstvo u Beču, tražeći preko zagrebačkog magistrata što hitnije rješenje tog nezgodnog spora. Dopis poslanstva je imao ovaj sadržaj:

„Wohlloblicher Magistrat! Der zu Agram ansässige Iude Iacob Weiss ist dem Türkischen Unterthan Ballich Mujo, eine Summe von 11512 Piastern aufrecht schuldig, suchet aber auf allerhand Wege die schon mit Ende Iulii d(ieses) J(ahres) fallig gewesene Zahlung zu verzögern...“⁰³

Na kraju traže predstavnici poslanstva brzu intervenciju. Kako je upravo u to vrijeme Weiss izvan Zagreba, traži zagrebački gradski magistrat da to neugodno pitanje riješi njegov pravni opunomoćenik — supruga Franciska. Ona je saslušala izaslanike gradskog poglavarstva i uvidjevši da su u pravu isplatila smjesta zaostalu traženu svotu. Na taj način je taj neugodan a ujedno i nepotreban incident skinut s dnevnog reda. Zagrebačko gradsko poglavarstvo je smjesta o povoljnom ishodu stvari izvjestilo tursko poslanstvo u Beču, pa je isto tako brzo stigao i odgovor u kome predstavnik poslanstva zahvaljuje, naglašavajući da ovaj postupak:

„... rechtfertiget vollkommen den Vortheilhaften und rühmlichen Begriff, welchen ich jederzeit von dieser wohlloblichen Behörde geheget, und erweket in mir den Wunsch bald eine Gelegenheit zu finden, wo ich durch irgend

eine Gegengefälligkeit die wahre und aufrichtige Hochachtung beweisen könne, mit welcher ich die Ehre habe zu seyn..."⁸⁴

Međutim ubrzo nakon prvog pozitivnog rješenog spora pojavljuje se drugi u licu turskog age Šapsali Halila, kome je Weiss također ostao dužan jednu oveću svotu novaca. I ovoga puta intervenira predstavnik turskog poslanstva u Beču preko zagrebačkog gradskog magistrata, želeći i ovo pitanje svog turskog podanika što prije riješiti. Iz svega toga vidimo da Weissovi zagrebački poslovi nazaduju, pa on stoga iz razumljivih razloga opet traži novo vrelo prihoda. Usmjerava svoja nastojanja spram sjevernog dijela Apeninskog poluotoka, tamo se nalaze austrijske trupe, veliki odjeli su u Vicenzi i Veroni, upravo ta mjesta privlače Weissovu pažnju. Odlazi u Vicenzu, gdje ubrzo uspostavlja vezu s rukovodećim oficirima, postavši od 1814, pa sve do smrti jedan od njihovih glavnih dobavljača zemaljskih plodina. U Zagreb svraća vrlo rijetko, poslove mu vodi žena Franciska uz pomoć namještenika. Najprije je gotovo u potpunosti zapelo poslovanje u tvornici likera, na što se i gradskom zagrebačkom poglavarstvu tuže pojedini potrošači iznoseći upravo katastrofalno stanje poduzeća ovakovim riječima:

„... proseztna godine 813 dan Misseza Decembra od Fabrike Jacoba Weiss svako jako Likere vuzeti hoteo szem, ij kada vu ovo ime k Vaissizi bil bi dossal, od takove Preis Zettel primio jessam, iz koga odmah vidiosam, da ovogo felle Lickera neima, jerbo vecha stran u Preis Zettel jest izbrissana billa, naoto meni Veissiza mi odgovorilla da one felle Lickera kojega nima dachega datti pripraviti. Szato ja nemoguchi verovati, da Fabrika koija pred mallo vrime na Glassu jie billa, podpuno robbe polag Preis Zettel nebi imala, isti Dan otissao sam u Fabriku gledati alli zaisto, ij onde nista szvam u jednom karantellu nikoliko Ruma nissam nassao, kako takojer Fabrikant mi jie kazao, da sada nepravi nikakova Lickera negko samo spiritusse. Zverhu kojega ovako dogoijenoga poszla ov Attestat dajem. Agram dan 9 Januara 814. Giorgio Vragnizan.“⁸⁵

Iskazu Vranyczanijevom pridružuje se neki Juraj Krizmanić, ma da nepismen, kazuje u pero sve ono što je isti dan s trgovcem Vranyczanijem zapazio u Weissovoj tvornici likera.⁸⁶ Rad i proizvodnja u tvornici opada i dalje, pa je čini se potkraj godine 1814. poslovanje posvema obustavljeno. Mnogo bolje ne idu ni poslovi u trgovini zemaljskim plodinama, pa i na tome polju sprovodi Weissova žena tihu likvidaciju. Taj posao nije bio jednostavan, jer su sa svih strana navalili Weissovi vjerovnici, među njima je bio najžešći neki Ivan Miškić, koji je smjesta tražio potpunu likvidaciju, navodeći da Weiss nikada nigdje nije podmirivao svoja dugovanja, kao ni ostale obaveze. Na taj napad reagirao je Weiss jednim vrlo opširnim i oštrim pismom, koje je poslao zagrebačkom gradskom poglavarstvu. U pismu kaže:

„Löblicher Königlich Stadt Magistrat! Herr Iohan v. Miskich Lauth seiner an einem Löblichen Magistrat unter 17 ten jüngst verflrossenen Monaths und Jahrs ein gereichten bittschrift fodert die Sperung meiner Waaren, gibt vor dass ich keinen meiner Gläubiger befriedigte, und dass ohnearchtet das

breits schon geschöpften gerichtlichen Spruches der türkischen Unterthan Topesaga Papersnovich nicht bezahlt, wohl aber der selbe sam(m)t meinen übrigen Gläubiger an den formlichen Weeg der Rechten verwiesen werden solle, dass seine Angabe grösstentheils falsch sey, er giebt sich schon daraus dass er vorbringt, keiner meiner Gläubiger sey von mir befridigt wo doch so wohl der Ausweis... als auch die eingelosten und zum Theil auf Kenntniss Eines Löbliche(n) Magistrats aus tabulirten Original Wechsel deren einige ich gegen beliebige Rückstellung ... beylage hinreichend darthun das ich seith Monath Iuly 1813 bis Janer 1814 F. 3000 in Conventions Münz und gegen F. 9000 in Wiener Währung blos zur abschaffung meiner passiv Schulden aus bezahlt habe und wan ich auch nichts aus bezahlt hätte, was gehet dieses den Kläger an da meine übrigen Gläubiger mich nicht an klagen viel mehr überzeugt sind dass ich seinerzeit Ihre etwa billige Foderungen unbefridigt nicht belassen wolle. Es ist sonnenklar, dass Bittsteller H(err) v(on) Miskich, als einzelner Kläger um die Sperung meiner Waaren & Producten Handlung anzuhalten das Recht desto weniger habe da selbst seine vorgebliche Forderung, erst von der Gerichtliche Erörterung abhängt, und er davon nachmahafte Zahlungen die er Wucherischenweise zu(m) Theil auch zu Quittiren unterlies bekommen, mit einem Worte seyne Foderung wirklich so beschaffen sey, das er bey strenger Gerechtlichkeit und an Weege der Rechten gar keinen Vortheil dabey mehr zu hoffen habe. Und in der That nach seinem eigenem Bittschriftlich vorgebrachten Grundsatz da er besagten Türkeschen Unterthan Papersnovich sam(m)t übrigen meinen Gläubiger an formlichen Weeg der Rechten an zu weisen fodert giebt er wider sich selbst einen sprechenden Beweis das er wahrhaft oder kein Gesetzmässiger Gläubiger ist, oder aber wen(n) er seiner Forderung trauen darf, den nemlichen Weeg der Rechten, welchem er anderen meinen Gläubigern überlässt, auch selber einzugehen habe: was Ihm auch Gerichtlich das auferlegt werden mögefodert die billigkeit und das Landes Gesetz Wegen Miskredit, den Kläger H(err) v. Miskich mir durch sein ungegründetes verlangen zuzuzihen suchte, behalte mir jenes was Rechteres ist, und hinsichtlich auf meinen Vermögens Stand habe die Ehre mich dahin gehorsamst zu äusseren dass es Einen Loblichen Magistrat wohl bekan(n)t sey, dass ich selbst bey gegenwärtigen Stockung des Handels und allgemeiner Geld Mangel, jedes mahl, jenes was Gerichtlich fürs Recht befunden war, ohne Gerichtliche Executionen gebrauchten zu müssen, pünktlich befridigt habe, der einzige Umstand schon und jener dass meine übrige hisige Gläubige(r) mich in meiner Handlung nicht beschränken, sondern Ihre Foderungen mir ferner Creditiren, und bey mir belassen, spricht für meinen Vermögens Stand. und legt den feindlichen Vorhaben des Klägers unzertrümliche Schranken dergestalt- dass es wegen meinen Vermögen gar keines weitern ausweises bedarf, und Kläger mit seiner vergeblichen Foderung an formlichen Weeg der Rechten zu verweihen, kon(n)t...⁶⁷

Tom opsežnom elaboratu dodaje Weiss izjavu o podmirenim dugovima i to za navedeni vremenski raspon iznesen i u elaboratu t.j. od jula 1813. do januara 1814. Za to vrijeme isplatio je zagrebačkom trgovcu Vidaliju 2398 forinti i 19 krajcara, isto tako platio je i preostale dugove poznatom zagrebačkom trgovcu Pavelu Hatzu u iznosu od 769 forinti i 24 krajcara. Turčinu Tepešagi 2285 forinti, a podmirio je i neke druge dugove. Prema tome su sve tvrdnje Miškićeve bile neosnovane, pogotovo ona koja se odnosila na Tepešagu, koje podmirivanje dugova je potvrdio i zagrebački gradski magistrat, prosljedivši ga i na tursko poslanstvo u Beč.⁶⁸ Iz daljeg teksta spomenutog dopisa slijedi da je Weiss dugovao i 7905 pija-steri Halilagi, koju svotu je prema izjavi zagrebačkog gradskog magistrata namjeravao također u najkraćem roku podmiriti.⁶⁹

Weiss boravi od 1814. izvan Zagreba u Veroni i Vicenzi i likvidira sve preostale poslove pomoću svoje žene, koja tek kasnijih godina napušta Zagreb. U Zagrebu ostaju kao uspomena na Weissovo poslovanje i nakon njegova odlaska dopisi upućeni zagrebačkom gradskom poglavarstvu u kojima Weissovi vjerovnici traže još naknadnu isplatu dugovanja, a iznose i neka svoja druga potraživanja. Tako se godine 1816. ponovo javlja Weissov najmodavac Juraj Belić sa zahtjevom za isplatu zaostale najamnine, pa zagrebački gradski magistrat u tome smislu upućuje dopis vojnome tribunalu u Vicenzi moleći da tu stvar službenim putem konačno s Weissom likvidira.⁷⁰ Na dopis zagrebačkog gradskog magistrata odgovorio je lično Weiss pismom.⁷¹

Spor sa Belićem, usprkos Weissove izjave, nastavlja se i godine 1817. Belić nepovlasno raskida ugovor sklopljen 1810. na 10 godina, kojim je ugovorom Weiss kao najmoprimalac imao isključivo pravo korištenja čitave zgrade koja se nalazila u Ilici 88 i to od 1. V 1810. do usključivo 1. V 1820. godine. Za to vrijeme Belić nije mogao rečeni objekt ni iznajmiti ni prodati. Weiss se zbog toga s pravom žali na sve Belićeve postupke, koji su Weissu bili zagaran-tirani točkom 6. i 7. rečenoga ugovora.⁷² Belić međutim želi na svaki način prodati kuću, pa kako ga Weissova žena Franciska ne pušta u kuću, to je on dočeka jedne večeri na ulici želeći s njome konačno riješiti to pitanje. Kako mu ona ni na jedno pitanje nije odgovarala, izazvan njenim vladanjem, ispremlati nemoćnu ženu, tako da su je u besvesnom stanju odnijeli kući.⁷³ Još iste noći provali Belić u Weissovu kuću razbijajući i uništavajući sve do čega je stigao. Saznavši veoma brzo za taj nečuveni prepad, Weiss s pravom traži, od zagrebačkog gradskog poglavarstva zaštitu za svoju obitelj, koja je bila izvrgnuta takvim teškim napadima. U tome smislu napisao je iz Vicenze pismo.⁷⁴ Kako i kada je zapravo dovršen spor Belić-Weiss iz pristupačne građe nije bilo moguće ustanoviti. Nakon tog prepada napušta i Franciska Weiss s obitelji⁷⁵ Zagreb, u kome je posljednjih godina svoga boravka bila izvrgnuta nemilim ispadima. U Zagrebu ostaje od obitelji Weiss samo kćerka Charlotta udata za Ignaca Cohena, koja obitelj se „... nigdje inače ne spominje, sigurno se već prije 1840. iselila.”⁷⁶

Poslednji puta boravi Weiss u Zagrebu godine 1820, želi lično riješiti pitanje novaca, koji mu je dugovala francuska vlada iz vremena kada su Francuzi držali i jedan dio Hrvatske u svojim rukama, pa je tada Weiss s privolom austrijskih vlasti snabdjevaao povremeno živežnim namirnicama francusku vojsku. Isporučenu robu mu Francuzi nikada nisu isplatili, pa zbog rješavanja tog za njega važnog pitanja dolazi i u Zagreb mjeseca februara navedene godine. S obzirom na svoja potraživanja obraća se na zagrebački gradski magistrat pismom u kome iznosi svoje zahtjeve ovim riječima:

„Löbliches Magistrat! Sowohl von den Hochlöblichen Hungarischen Hofkanzley, untern 1t(en) Junij 1819. No. 6611. als auch von der Hochlöblichen Hungarischen Staathalterey unter 22 ten Junij 1819. Zahl 17569. ist die

Verordnung angelangt, womit ich mich, wegen meiner, bey des Französischen Regierung ausstehender liquiden Foderung p(e)r f. 10200 Conv. Münz(en) bis zur endlichen Erörterung der bestehender Liquidirungs-Commission gedulden möge. Seit jener Zeit, sind bereits sieben Monath verflossen, die Französische Regierung, solle auch zur Entschädigung des Oesterreichischen Unternehmen an unsern Hof die nöthigen Gelder abgeführt haben, und es erhielten zugleich schon mehrere Oesterreichischen Unterthanen durch unbegranzte Gerechtigkeitsliebe unser Allerhöchsten Throns ihre Befriedigung. Nur ich Armer noch mit namhafter Schulden und Kinder belasteter Unterthan, welcher mich zum Vorthheil des Allerhöchsten Aerarii mit Lieferungen in Italien befasse, und während dieser auch das Unglück hatte, einen Fuss durch den Scheu der Pferde, zerbrochen, zu erhalten, schwebte für meine grechte Foderung in Ungewissheit-Weswegen ich abermal einer Löblichen Magistrat um eine kräftige Verwendung, ganz gehorsamst bitte. Und in Hoffnung einer baldige Befriedigung ersterbe. Agram den 16 en Feber 1820 Iacob Weiss."¹

Prema sačuvanim i proučenim podacima umire Jacob Weiss u Veroni mjeseca aprila godine 1835, njegove poslove je dalje vodio, čini se, njegov sin Maksimilijan², koji je i ranije pomagao oca u radu.

Djelovanje zagrebačkog veletrgovca i manufakturiste Jacoba Weissa značajno je u razvoju zagrebačke trgovine i privrede s nekoliko aspekata. Weissova trgovina zemaljskim plodinama povezala je Zagreb sa velikim brojem trgovaca iz Beča, Šopronja, Praga i drugih mjesta. Ti trgovci i nakon odlaska Weissova iz Zagreba održavaju i dalje uspostavljene veze sa Zagrebom i njegovim trgovcima. Weissova tvornica likera, osnovana 1810, iako je poslovala svega četiri godine, ipak znači mali ma da i skroman početak u privrednom razvoju Zagreba u prvom deceniju XIX stoljeća. I na kraju, udio Weissa u zagrebačkoj trgovini i privredi krajem XVIII i početkom XIX stoljeća uvod je u kasniju trgovačku privrednu djelatnost zagrebačkih trgovaca i industrijalaca, koja će naročito ojačati u drugoj polovini XIX i početkom XX stoljeća.

BILJEŠKE

¹ Stupio na snagu godine 1781.

² Roth, Cecil, Jevreji u kulturi čovječanstva, Zagreb, 1939, str. 22.

³ Vidi tabelu u monografiji Schwarz, Gavro, Povijest zagrebačke židovske općine od osnutka do 50-tih godina 19. vijeka, Zagreb, 1939, između str. 8—9.

⁴ U Zagrebu od 1787.

⁵ U Zagrebu od 1789.

⁶ Schwarz o. c., str. 9.

⁷ Mjesto u Ugarskoj u nekadanjoj županiji Vas.

⁸ Prema do sada istraženoj arhivskoj građi bilo je već i u XV st. u Zagrebu nekoliko Židova. v. Gelb, Hinko, Jevreji u Jugoslaviji, Enciklopedija Jugoslavije, Zagreb, 1960, sv. 4, str. 488—491.

⁹ Acta politica — Zagreb, F. CCXL-1799-br. 346, Depozit u Državnom arhivu u Zagrebu. U kasnijim citatima upotrebljavamo za Acta politica, Zagreb — A.p.Z.

- ¹⁰ Dobronić, Lelja, Stare numeracije kuća u Zagrebu, Zagreb, 1959. str. 77.
- ¹¹ A.p.Z.F. CCL, 1800, br. 303; i br. 315.
- ¹² Dobronić, o.c. str. 141.
- ¹³ U svim Weissovim poslovnim podhvatima sudjeluje njegova žena Franciska.
- ¹⁴ A.p.Z.F. CCLXVI-1802, br. 1005.
- ¹⁵ A.p.Z.F. CCLXVI-1802, br. 1045.
- ¹⁶ Schwarz u svojoj gore citiranoj monografiji na str. 11 navodi da je Weiss imao u Zagrebu fabriku pepeljike, što međutim iz pristupačne i proučene građe nije bilo moguće ustanoviti, jer iz nje slijedi da se Weiss samo bavio prodajom pepeljike, koju su i njegovi ljudi palili u šumama Ugarske.
- ¹⁷ Dobronić, o.c. str. 67.
- ¹⁸ 28. III 1805.
- ¹⁹ fl. = florenos = forinti.
- ²⁰ x. = cruciferos = krajcare.
- ²¹ R. = Rheinische = rajnski.
- ²² tridesetnica.
- ²³ A.p.Z.F. CCLXXX — 1805, br. 297.
- ²⁴ A.p.Z.F. CCCXIII — 1809, br. 236.
- ²⁵ Vladajući Franjo I. (1792—1835) uzeo je 10. VIII 1804 carski naslov.
- ²⁶ Bečki trgovci.
- ²⁷ A.p.Z.F. CCXCVI — 1809, br. 1588.
- ²⁸ Grad u Ugarskoj, poznat pod imenom Kis-Marton u nekadanjoj šopronskoj županiji.
- ²⁹ Hoffmanovi su bili poznati bečki veletrgovci svilom, imajući u zakupu i odmotavaonice svile na teritoriju nekadanje Vojne Krajine. Djelovanje te obitelji je još potpuno neispitano s obzirom na naše krajeve.
- ³⁰ A.p.Z.F. CCLXIII — 1805, br. 307.
- ³¹ Mađarski Kőszeg, Njemački Güns, hrvatski Kisek. Bio slobodni kraljevski grad u nekadanjoj šopronskoj županiji, važno trgovačko mjesto.
- ³² A.p.Z.F. CCLXXX — 1805 — br. 307.
- ³³ A.p.Z.F. CCLXXXIII — 1805, br. 1042, F. CCLXXXIV — 1805, br. 1176.
- ³⁴ A.p.Z.F. CCXC — 1806, br. 1586.
- ³⁵ A.p.Z.F. CCCXXIX — 1810, br. 839.
- ³⁶ O privrednom stanju „Ilirskih provincija” vidi — Pivec-Stelè Melita, La vie économique des provinces illyriennes (1809 — 1813) suivi d'une bibliographie critique Institut d'études slaves de l'Université de Paris, Collection historique, T. VI, Paris, 1930.
- ³⁷ Tada postoji poznata tvornica maraskina u Zadru i tvornice likera na Rijeci.
- ³⁸ A.p.Z.F. CCCXXXIV — 1810, br. 1358.
- ³⁹ A.p.Z. F. CCCXXXVI — 1810, br. 1590.
- ⁴⁰ Ta zgrada se nalazila između Medvedgradske br. 2 i Kožarske ulice između br. 46—60. v. Dobronić o.c., str. 73—75.
- ⁴¹ Felbinger, Bartol (r. 1785—1871 u Zagrebu).
- ⁴² A.p.Z. F. CCCLIII — 1811, br. 1672.
- ⁴³ A.p.Z.F. CCCXLIX — 1811, br. 1066.
- ⁴⁴ Znači da je pregradnja započeta ili krajem 1809. ili početkom 1810.
- ⁴⁵ A.p.Z.F. CCCLVI — 1811, br. 2018.
- ⁴⁶ Dobronić, o.c. str. 47.
- ⁴⁷ Dobronić, o.c. str. 73, 75.
- ⁴⁸ A.p.Z.F. CCCLVI — 1811, br. 1944.
- ⁴⁹ A.p.Z.F. CCCLVI — 1811, br. 1945.
- ⁵⁰ A.p.Z.F. CCCLVI — 1811, br. 2084.
- ⁵¹ Austrijsko-francuski ratovi.
- ⁵² Šišić, Ferdo, Hrvatska povijest, III. Zagreb, 1913, str. 126—127. v. Mala knjižnica „Matice Hrvatske”, sv. VII.
- ⁵³ Dobronić, o.c. str. 141.

- ⁵⁴ Ugovor između Weissa i Belića sklopljen je 10. II 1810.
- ⁵⁵ Odnosi se na „državni bankrot“ 1811.
- ⁵⁶ A.p.Z.F. CCCL 1811, br. 1209.
- ⁵⁷ A.p.Z.F. CCCXCV — 1813, br. 2641.
- ⁵⁸ O trgovini u Bosni i pograničnim krajevima u XIX stoljeću v. Popović, Vasilj, Trgovina i promet Bosne u Napoleonovo doba. Spomenik SAN, Beograd, 1929, LXIX, drugi razred, 54, str. 85—91; Zaplata, Rudolf, Privredne prilike Bosne i Hercegovine polovinom XIX vijeka (Iz povjerljive arhive austrijskog generalnog konzula u Sarajevu). Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini. Sarajevo 1933, sveska za historiju i etnografiju, str. 77—90.
- ⁵⁹ A.p.Z.F. CCCXC — 1813, br. 1939.
- ⁶⁰ Jasenovac je početkom XIX st. naselje sa oko 2000 stanovnika. v. Csaplovics, Johann, Slavonien und zum Theil Croatien..., Pesth, 1818, Theil. I. str. 69.
- ⁶¹ A.p.Z.F. CCCXCII — 1813, br. 2231.
- ⁶² A.p.Z.F. CCCXCII — 1813, br. 2231.
- ⁶³ A.p.Z.F. CCCXCV — 1813, br. 2610.
- ⁶⁴ A.p.Z.F. CCCXCVII — 1813, br. 2827.
- ⁶⁵ A.p.Z.F. CD — 1814, br. 84.
- ⁶⁶ A.p.Z.F. CD — 1814, br. 84.
- ⁶⁷ A.p.Z.F. CDII — 1814, br. 300.
- ⁶⁸ A.p.Z.F. CDV — 1814, br. 999.
- ⁶⁹ A.p.Z.F. CDV — 1814, br. 999.
- ⁷⁰ A.p.Z.F. CDLV — 1816, br. 3233.
- ⁷¹ A.p.Z.F. CDLVI — 1816, br. 3334.
- ⁷² A.p.Z.F. CDLVII — 1817, br. 18.
- ⁷³ A.p.Z.F. CDLXVI — 1817, br. 1857.
- ⁷⁴ A.p.Z.F. CDLXVIII — 1817, br. 2187.
- ⁷⁵ Imali su dvije kćeri i dva sina.
- ⁷⁶ Schwarz, o.c. str. 78.
- ⁷⁷ A.p.Z.F. DXXVII — 1820, br. 647.
- ⁷⁸ Roden u Zagrebu godine 1805.